

Інтеграція освітньо-наукового і виробничого потенціалу аграрного сектору економіки Харківської області

В. КАРПЕНКО,

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

У статті вивчені особливості розвитку професійно-технічної та вищої аграрної освіти, а також науки у Харківській області. У зв'язку з виявленими тенденціями доведені переваги нової державної концепції реформування аграрної освіти та науки в Україні. Запропоновані шляхи можливої подальшої інтеграції аграрної освіти, аграрного виробництва та аграрної науки.

В статті изучены особенности развития профессионально-технического и высшего аграрного образования, а также науки в Харьковской области, в связи с выявленными тенденциями доказаны преимущества новой государственной концепции реформирования аграрного образования и науки в Украине. Предложены пути возможной дальнейшей интеграции аграрного образования, аграрного производства и аграрной науки.

The peculiarities of professional and technical and higher agrarian education and also science in Kharkiv oblast', in connection with the revealed tendencies of agrarian education and science reformation in Ukraine were learnt. The ways of possible further integration of agrarian education, agrarian production and agrarian science were proposed.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, вища освіта, підготовка кадрів, навчальні заклади, вартість навчання, напрями підготовки, викладацький склад, освітньо-кваліфікаційні рівні, структура ВНЗ, вступний конкурс до ВНЗ, наука, винаходи, розробки, наукові організації, джерела фінансування науково-технічних робіт, професія, виробництво.

Освіта і професійна підготовка є основою розвитку суспільства. Українська аграрна освіта протягом останніх 20 р. перебуває у стані реформ: перетворюються навчальні програми відповідно до Болонської угоди, оновлюються лекції та практичні заняття, відбувається перебудова структур ВНЗ, технікумів та профтехучилищ. Зазначені трансформації свідчать про усвідомлення суспільством необхідності кардинальних змін в аграрній освіті. Єдиної стратегії реформування, яка була б узгоджена з перспективами розвитку АПК, досі не існувало. Така концепція (Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки) була розроблена групою освітян, науковців, аграріїв. Документ обговорено та схвалено в усіх аграрних ВНЗ. У проблемі забезпечення сільських регіонів кадрами автори концепції виділяють два аспекти: освітянський та соціально-економічний. У реформуванні освітянських аспектів головне – структурна перебудова, мобілізація інтелектуального потен-

ціалу аграрної сфери, зміна пріоритетів. Освіта має бути щільно пов'язана з наукою та інноваційною діяльністю¹. Передбачається створити в десяти регіонах України освітньо-інноваційні центри, до яких увійдуть аграрні університети, технікуми, коледжі, професійні ліцеї (ПТУ), наукові установи Мінагрополітики, Національної академії аграрних наук, дослідні господарства. Діятимуть нові формування на засадах консорціумів, тобто їх складові не втратять самостійності, але працюватимуть на спільний результат². Перевагою такої освітянсько-наукової моделі, на наш погляд, повинне стати поліпшення рівня матеріально-технічного забезпечення навчального і наукового процесів, адже кожний заклад має певні досить якісні елементи ресурсного забезпечення навчального процесу; крім того, більшість із них мають прориви у деяких напрямках досліджень. Завдяки перетворенням усі ці елементи мають бути задіяні з найвищою ефективністю, при цьому мають скоротитися дублювання в наукових дослідженнях. В умовах освітньо-інноваційно-

¹ Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки. Розпорядження КМУ №279-р від 06. 04. 2011р.

² Карпенко О. Подолання інерції. Селу потрібні фахівці європейського рівня/ О. Карпенко // Сільські Вісті, 22 жовтня 2010 р. – С. 2

Таблиця 1

Отримано охоронних документів (патентів) у Державному департаменті інтелектуальної власності у Харківській області, за видами діяльності

	Отримано охоронних документів (патентів), одиниць								
	винаходи			корисні моделі			промислові зразки		
	2005	2008	2009	2005	2008	2009	2005	2008	2009
Усього	306	254	294	673	740	640	37	33	3
сільське господарство	2	1	-	-	-	-	-	-	-
промисловість	26	44	21	98	41	23	20	28	3
торгівля, ремонт	4	1	2	16	10	-	2	2	-
операції з нерухомим майном, оренда, послуги підприємцям	134	115	142	279	285	225	15	3	-
освіта	136	92	126	251	398	381	-	-	-

Джерело: Харківська область у 2009р.: статистичний щорічник. – Держкомстат України, ГУСуХО. – Харків, 2010. З 2010р. вищенаведені дані не формується.

го консорціуму застосування всіх головних надбань координуватиметься з єдиного центру, що має сприяти новим розробкам та ефективному впровадженню їх у виробництво.

У Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки КМУ проголошує, що сучасний стан економіки країни потребує створення нової системи інноваційного розвитку агропромислового сектору «аграрна освіта – аграрна наука – аграрне виробництво». Вважаємо, що майбутні перетворення мають, в першу чергу, спрямовуватися на усунення таких вад як: недосконала система прогнозування потреби у кваліфікованих робітничих кадрах та фахівцях із вищою освітою для аграрного ринку праці України; невідповідність рівня матеріально-технічної бази вищих аграрних навчальних закладів, професійно-технічних навчальних закладів та наукових установ потребам сучасного аграрного виробництва; недостатність інноваційної діяльності в аграрному секторі; відсутність у випускників аграрних навчальних закладів і працівників аграрної галузі мотивації для досягнення високих результатів праці. Концепція передбачає: оптимізацію структури спеціальностей та спеціалізацій в аграрних ВНЗ з урахуванням пропозицій організацій-роботодавців, тенденцій розвитку аграрної галузі; гармонізацію галузевих стандартів аграрної освіти з європейськими у визначенні строку і змісту навчання; удосконалення умов для забезпечення доступу науковців та науково-педагогічних працівників аграрних ВНЗ до сучасної наукової інформації; удосконалення підходів до підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників шляхом проходження ними стажування на виробництві й в наукових установах; створення дієвої системи практичної підготовки, зокрема, через ефективне стажування; здійснення перерозподілу фінансування НААН шляхом концентрації фінансових ресурсів на прикладних та інноваційних розробках

наукових установ, перехід до фінансування розробок за результатами проведення відкритих конкурсів інноваційних проектів; залучення недержавних коштів для фінансування наукових досліджень із проблем розвитку сільського господарства; загальне посилення інтеграції аграрної освіти, науки та виробництва.

Вважаємо, що суттєвою вадою сучасних українських вищої школи та професійно-технічних закладів є недостатність контактів із виробничими підприємствами і зниження через це рівня актуальності науково-дослідної роботи. Фактичні дані свідчать, що, зокрема, у сільському господарстві Харківської області за період 2005–2009рр. зареєстровано лише 3 винаходи (табл. 1).

Відзначимо, що у 2006–2007 рр. у Харківській області в галузі сільського господарства не було зареєстровано жодного винаходу, при цьому чисельність працівників наукових організацій Харківської області за останні 20 р. зменшилася більше ніж на 70%, що можна розглядати як один із факторів зниження рівня наукової активності. Але при цьому чисельність кандидатів наук цих установ зросла на 12%, а докторів – у 2,2 рази (табл. 2).

Дані табл. 3 наведені за період до 2005 р., тому що їх формування органами статистики з 2006 року не здійснюється, але відсутність якісних зрушень у цій сфері дозволяє припустити, що сучасні значення цих показників близькі до наведених. Із наведеної у таблиці інформації бачимо, що найбільша питома вага розробок (78,2–63,2%) припадає саме на підприємницький сектор діяльності, але наукова активність підприємств також знижується. Отже, значення глибокої інтеграції аграрної освіти та виробництва для зростання кількості та якості наукових досягнень важко переоцінити. Треба зауважити, що у нашій країні в структурі фінансування наукових робіт переважає державний бюджет, який становить третину сукупного розміру витрат. За останні 10 років

Таблиця 2

Чисельність працівників наукових організацій у Харківській області

Особи	1990	1995	2000	2005	2010	2010р. до 1990р.,%
Кількість працівників наукових організацій	81538	52167	32156	27152	22408	27,5
Із них мають науковий ступінь (у т.ч. сумісники):						
доктори наук	816	1200	1376	1584	1803	221,0
кандидати наук	7079	6461	6841	6957	7920	111,9

Розраховано за джерелом: Харківська область у 2010р. : статистичний щорічник. – Держкомстат України, ГУСуХО. – Харків, 2011.

Таблиця 3

Кількість виконаних розробок за секторами діяльності у Харківській області

		Кількість розробок, одиниць	Питома вага, %
Усього	2001	5753	100
	2003	7326	100
	2004	8672	100
	2005	8590	100
	у т.ч. за секторами:		
державний	2001	547	9,5
	2003	1044	14,3
	2004	1491	17,2
	2005	1752	20,4
	підприємницький	2001	4501
2003		5166	70,5
2004		5866	67,6
2005		5427	63,2
вищої освіти		2001	705
	2003	1116	15,2
	2004	1315	15,2
	2005	1411	16,4

Розраховано за джерелом: Харківська область у 2005 р. : статистичний щорічник. – Держкомстат України, ГУСуХО. – Харків, 2006. Із 2006 р. дані не формується.

Таблиця 4

Розподіл обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт за джерелами фінансування у Харківській області

	2000		2005		2010	
	Тис.грн.	%	Тис.грн.	%	Тис.грн.	%
Усього	381549,0	100	812569,0	100	1620146,1	100
У т.ч. за рахунок: держбюджету	122655,1	32,1	255887,6	31,5	504734,1	31,2
власних коштів	2904,0	0,8	16195,5	2,0	62917,6	3,9
коштів вітчизняних замовників	170068,8	44,6	396617,5	48,8	527330,9	32,5
коштів іншемених замовників	80365,7	9,4	134559,0	16,6	493843,6	30,5
інших джерел	5555,4	1,5	9309,4	1,1	31319,9	1,9

Розраховано за джерелом: Харківська область у 2010 р. : статистичний щорічник. – Держкомстат України, ГУСуХО. – Харків, 2011.

реальні обсяги такого фінансування зросли на 3% (табл. 4). Позитивним моментом вважаємо те, що витрати власних коштів підприємств на наукові розробки також за цей період зросли на 3,8% у порівнюваних цінах.

Майже вдвічі в структурі витрат збільшилася частка фінансування наукових робіт за рахунок коштів іноземних замовників, одночасно бачимо зниження активності вкладання коштів вітчизняних замовників, що також є ознакою необхідності державного стимулювання вітчизняної наукової активності, зокрема, аграрної.

Підготовка фахівців, які матимуть потенціал для результативної наукової діяльності як у закладах освіти, так і у сільгоспідприємствах, зрозуміло, відбувається у навчальних закладах. У 2010–2011 навчальному році на території Харківської області функціонувало 70 вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації. З них готували фахівців для галузі сільського господарства – два ВНЗ I–II рівнів акредитації та три ВНЗ III–IV рівнів. Харківська область посідає третє місце в Україні за кількістю закладів I–II рівнів акредитації та друге – III–IV рівнів. За чисельністю студентів у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації Харківська область посідає четверте місце серед інших регіонів України та друге – за ВНЗ III–IV рівнів. Отже, область має потужний освітній потенціал. Із даних табл. 5 бачимо, що за період 1990–2010 рр. кількість загальноосвітніх навчальних закладів області скоротилася на 90 одиниць (на 8,9%). При цьому

чисельність учнів у них скоротилася на 45,3%. Закриваються лише сільські школи. За період із 2000 р. кількість профтехучилищ зросла на одиницю, але чисельність учнів у них зменшилась на 35,2%. За останні 20 років кількість ВНЗ I–II рівнів акредитації скоротилася на 16 одиниць, або 32,7%, при цьому чисельність студентів у них скоротилась майже на 60%. В аграрних ВНЗ I–II рівнів Харківської області за останні 10 років чисельність студентів скоротилася на 50%.

Одночасно кількість закладів освіти III–IV рівнів акредитації за цей же період зросла на 15 одиниць, чисельність студентів у них збільшилась у 1,8 разу. В аграрних ВНЗ III–IV рівнів Харківської області чисельність студентів порівняно з 2000 р. зросла на 23%. Зниження інтересу до професійно-технічної освіти, зокрема сільськогосподарської, а також освіти для здобуття рівня «молодшого спеціаліста», на наш погляд, може бути однією з причин низького рівня інноваційної діяльності на підприємствах, адже кваліфіковані робітники та фахівці середньої ланки, маючи безпосереднє відношення до техніки та технологій, можуть дати потужний імпульс інноваційній діяльності.

При тому, що загальна чисельність ВНЗ усіх рівнів акредитації за період із 1990 р. скоротилася лише на одиницю, в структурі ВНЗ I–II рівнів акредитації відбулися значні зміни – кількість технікумів зменшилась на 26 одиниць, училищ – на 7 одиниць, а кількість коледжів зросла на 15 одиниць (табл. 6).

У структурі ВНЗ III–IV рівнів акредитації також відбулися кардинальні зміни. Кількість інститутів за

Таблиця 5

Загальноосвітні, професійно-технічні та вищі навчальні заклади Харківської області у 1990–2010 рр. та чисельність учнів і студентів у них

Навчальні роки	Загальноосвітні навчальні заклади		Професійно-технічні навчальні заклади		Вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації				Вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації			
	Усього	У них учнів, тис.	Усього	У них учнів, тис.	Усі		Аграрні		Усі		Аграрні	
					Усього	У них студентів, тис.	Усього	У них студентів, тис.	Усього	У них студентів, тис.	Усього	У них студентів, тис.
1990/91	1007	407,9	49	55,6			22	128,7		
1995/96	1008	404,0	50	42,8			36	135,5		
2000/01	1007	372,6	53	28,7	39	31,2	2	2,0	36	176,7	3	13,9
2005/06	984	284,6	59	24,0	38	29,3			37	256,8		
2006/07	974	268,7	58	20,9	38	29,0			37	258,5		
2007/08	966	253,8	58	19,6	37	28,8			37	262,8		
2008/09	949	240,9	57	18,8	36	27,4			37	256,0		
2009/10	919	234,2	54	18,8	33	22,8	2	1,0	37	244,7	3	18,4
2010/11	917	223,0	54	18,6	33	23,0	2	1,0	37	232,7	3	17,1
2010 р. у % до 1990 р.	91,1	54,7			67,3	41,4			168,2	180,8		
2010 р. у % до 2000 р.			101,9	64,8			100	50			100	123,0

Розраховано за джерелом: Харківська область у 2010 р. : стат. щорічник. – ДКСУ, ГУС у Харківській області. – Харків, 2011 р.

Таблиця 6

Структура ВНЗ I–II рівнів акредитації у Харківській області за типами закладів

Навчальні роки	Технікуми		Училища		Коледжі		Інститути		Університети		Усього	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
1990/91	35	71,4	13	26,5	1	2,0	-	-	-	-	49	100
1995/96	30	60,0	13	26,0	7	14,0	-	-	-	-	50	100
2000/01	19	48,7	14	35,9	6	15,4	-	-	-	-	39	100
2005/06	18	47,4	12	31,6	6	15,8	1	2,6	1	2,6	38	100
2010/11	9	27,3	6	18,2	16	48,5	1	3,0	1	3,0	33	100

Розраховано за джерелом: Комплексна економічна доповідь «Отримання першого та другого етапів вищої освіти (за МСКО) у вищих навчальних закладах Харківщини». – ДКСУ ГУСуХО, МОіНУ ГУОіНХОДА. – Харків, 2011.

Таблиця 7

Структура ВНЗ III–IV рівнів акредитації у Харківській області за типами закладів

Навчальні роки	Академії		Університети		Інститути		Усього	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
1990/91	-	-	1	4,5	21	95,5	22	100
1995/96	7	19,4	13	36,1	16	44,5	36	100
2000/01	8	22,2	14	38,9	14	38,9	36	100
2005/06	10	27,0	18	48,7	9	24,3	37	100
2010/11	10	27,0	19	51,4	8	21,6	37	100

Джерело: Комплексна економічна доповідь «Отримання першого та другого етапів вищої освіти (за МСКО) у вищих навчальних закладах Харківщини». – ДКСУ ГУСуХО, МОіНУ ГУОіНХОДА. – Харків, 2011.

Таблиця 8

Вступний конкурс до ВНЗ Харківської області на початковий цикл навчання за формами навчання (кількість поданих заяв на одного зарахованого)

Роки	I–II рівнів акредитації					III–IV рівнів акредитації			
	Усього	у тому числі за формами навчання			Усього	у тому числі за формами навчання			
		денна	вечірня	заочна		денна	вечірня	заочна	
2009 рік Харківська область в середньому	1,45	1,47	-	1,32	3,5	4,33	1,5	1,53	
у т. ч. у ВНЗ Харк. області, підпорядкованих Міністерству аграрної політики України*	1,2	х	х	х	1,8	х	х	х	
2010 рік Харківська область у середньому	1,74	1,84	-	1,19	3,24	4,1	1,21	1,43	
у т. ч. у ВНЗ Харк. області, підпорядкованих Міністерству аграрної політики України*	1,5	х	х	х	2,2	х	х	х	

Джерело: власні дослідження.

* Дані про конкурс за формами навчання відсутні.

Таблиця 9

Розподіл випускників ВНЗ усіх рівнів акредитації у Харківській області, які завершили повний цикл навчання у 2010 р. та залишили заклад за отриманою кваліфікацією

	Усього		Рівень магістра		Рівень спеціаліста		Рівень бакалавра		Рівень молодшого спеціаліста	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
Чисельність випускників	59,1	100	10,6	18,0	33,3	56,3	6,9	11,7	8,3	14,0

Джерело: власні дослідження.

останні 20 років скоротилася на 13 одиниць, кількість академій зросла на 3 одиниці, університетів – на 18 (табл. 7).

Про великий попит молоді на навчання в університетах свідчить вступний конкурс у навчальні заклади. Дані табл. 8 свідчать, що у ВНЗ III–IV рівнів акредитації Харківської області конкурс більший, ніж у ВНЗ I–II рівнів акредитації у 2 рази. При цьому у закладах I–II рівнів він має тенденцію до зростання, а у закладах III–IV рівнів – навпаки, скорочується. Вступний конкурс до аграрних ВНЗ Харківської області всіх рівнів за період 2009–2010 рр. збільшився, що свідчить про зростання престижності навчання у цих закладах.

Якщо зростання кількості закладів III–IV рівнів акредитації можна пояснити державною політикою щодо підвищення рівня акредитації навіть тих закладів, які не мали для цього підстав, то зростання чисельності студентів у таких ВНЗ можна пояснити підвищенням популярності та доступності навчання у них. Історично під поняттям університет розумівся провідний центр науки й освіти, який має бути осередком інноваційного розвитку з широким спектром природничо-наукових, гуманітарних та інших галузей науки, техніки, культури; у ньому проводиться просвітницька діяльність; це осередок національної культури і ланка зв'язку з іншими країнами. Недалекоглядним рішенням, на наш погляд, було перейменування всіх закладів вищої освіти IV рівня акредитації на університети. Зокрема, таке рішення спонукало ВНЗ до необґрунтованого відкриття нетипових для них спеціальностей, під час якого ліцензійні комісії не врахували доцільність такого відкриття та можливості працевлаштування за фахом майбутніх випускників.

У межах євроінтеграції вищої школи введена триступенева система підготовки із запровадженням освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра, спеціаліста та магістра. Але практично всі бакалаври-випускники, з огляду на незатребуваність такого освітньо-кваліфікаційного рівня на ринку праці, продовжують навчання для отримання дип-

лома спеціаліста або магістра, вважаючи перший диплом практично зайвим. Дані табл. 9 підтверджують наші оцінки, адже лише 11,7% усіх випускників 2010 р. побажали залишити ВНЗ із дипломом бакалавра. Зважаючи на те, що рівень спеціаліста та магістра передбачає проведення певних наукових досліджень, вважаємо, що з цього приводу потрібна відповідна систематизація підготовки у ВНЗ.

Слід зазначити, що у 2010 р. лише 3,8 тис. випускників ВНЗ одночасно з освітньо-кваліфікаційним рівнем отримали робітничу професію, однак, на наш погляд, отримання студентом робітничої професії, спорідненої з основною, сприятиме поглибленню професійних знань та закладатиме передумови інноваційного мислення майбутнього фахівця.

Для будь-якого навчального закладу основною проблемою є комплектування першого курсу. Раніше це відбувалося через безпосередні контакти абітурієнтів із закладом. Перевагою такого механізму є те, що навчальний заклад підбирав студентів із врахуванням своїх особливостей і цілей, абітурієнти ще в шкільні роки готувались до обраного ними закладу освіти, із врахуванням визначених, конкретних умов вступу і подальшого навчання. Наслідками сучасних перетворень у системі формування контингенту студентів стало те, що абітурієнт одночасно подає заяви у десятки навчальних закладів, на десятки різних спеціальностей. У таких умовах кожний навчальний заклад ризикує отримати випадкового студента. Особливо це стосується сільської молоді, адже виникає загроза їх неповоротності у сільську місцевість. У цьому зв'язку надважливою умовою формування у випускника сільської школи інтересу до навчання в сільсько-господарському закладі та повернення на малу батьківщину вважаємо створення ефективної системи професійної орієнтації молоді у сільських школах. Крім того, дієвими будуть і заходи суспільної та професійної орієнтації у міських школах щодо популяризації життя та праці в сільській місцевості.

Ще однією проблемою вищої освіти, зокрема сільськогосподарської, вважаємо орієнтацію моло-

Таблиця 10

Розміри плати (контрактна форма навчання) за підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» у ВНЗ III-IV рівнів акредитації Харківської області, які здійснюють підготовку фахівців для галузі сільського господарства, за напрямми підготовки, тис. грн.

Напрями підготовки	2009 рік			2011 рік		
	ХНТУСГ ім.П.Василенка	ХНАУ ім.В.В.Докучаєва	Харк. держ. зоовет. академія	ХНТУСГ ім.П.Василенка	ХНАУ ім.В.В.Докучаєва	Харк. держ. зоовет. академія
1. Процеси, машини та обладнання агропром. виробництва	18,0			20,0		
2. Якість, стандартизація та сертифікація	18,0			20,0		
3. Енергетика та електротехнічні системи в АПК	18,0			20,0		
4. Деревообробні технології	18,0			20,0		
5. Машинобудування	18,0			20,0		
6. Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	18,0			20,0		
7. Економіка підприємства	20,0	20,0		22,0	26,0	
8. Облік і аудит	20,0	20,0		22,0	26,0	
9. Менеджмент і адміністрування	20,0	20,0	16,0	22,0	26,0	24,0
10. Харчові технології та інженерія	18,0			20,0		
11. Електротехніка та електротехнології	18,0			20,0		
12. Транспортні технології	18,0			20,0		
13. Фінанси і кредит		20,0			26,0	
14. Геодезія, картографія та землеустрій		20,0			26,0	
15. Агроніомія		16,0			22,0	
16. Лісове і садово-паркове господарство		20,0	10,0		26,0	16,0
17. Екологія, охорона навколишнього середовища		16,0			22,0	
18. Захист рослин		16,0			22,0	
18. Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва			12,0			18,0
19. Ветеринарна медицина			20,0			20,0
20. Водні біоресурси та аквакультура			10,0			16,0
21. Біотехнологія			-			20,0
22. Мисливське господарство			-			16,0

Джерело: власні дослідження.

Таблиця 11

Питома вага позаштатних працівників у викладацькому складі ВНЗ окремих регіонів України у 2010/11 навчальному році

	Питома вага позаштатних працівників у викладацькому складі ВНЗ, %
Київ	17,5
Львівська область	14,8
Харківська область у середньому	12,5
у т. ч. ВНЗ I-II рівнів акредитації Харківської області, підпорядкованих Міністерству аграрної політики України	-
у т. ч. ВНЗ III-IV рівнів акредитації Харківської області, підпорядкованих Міністерству аграрної політики України	7,1
Донецька область	12,4
Дніпропетровська область	9,4

Джерело: власні дослідження.

ді на так звані престижні професії, які, очікується, у майбутньому будуть затребувані та високооплачувані. Про високий попит на певні спеціальності свідчить, зокрема, вартість контрактної форми навчання у ВНЗ, оскільки на цих факультетах вона найвища (табл. 10). У цьому зв'язку вважаємо, що державна політика заохочення та заходи з професійної орієнтації мають спрямовуватися на весь комплекс професій аграрного сектора. Водночас, треба підкреслити значення та важливість стратегічного соціального, економічного, юридичного, підприємницького мислення у кожного фахівця для розвитку аграрної галузі.

Вважаємо за потрібне звернути увагу на такий показник діяльності ВНЗ, як чисельність позаштатного персоналу. Станом на початок 2010/11 навчального року чисельність викладачів у ВНЗ усіх рівнів акредитації у Харківській області становила 20,2 тис. осіб, із них питома вага позаштатного персоналу склала 12,5%. Отже, керівництво усіх ВНЗ активно залучає до виховного процесу на умовах сумісництва позаштатних педагогів, тобто працівників інших підприємств, які мають право на викладацьку діяльність. Цінність цієї категорії викладачів підвищується через наявність практичного досвіду роботи у відповідній сфері економічної діяльності, зокрема сільськогосподарській. Такий досвід вони передають студентам під час навчального процесу, полегшуючи подальшу інтеграцію майбутніх випускників у виробничий процес. За інтенсивністю використання у навчанні знань і досвіду педагогів-сумісників Харківська область посідає третє місце серед п'ятірки найбільших за чисельністю студентів регіонів країни після м. Києва та Львівської області (табл. 11). При цьому питома вага позаштатних працівників у складі аграрних ВНЗ Харківської області недостатня – 7,1% у закладах III–IV рівнів акредитації, у закладах I–II рівнів акредитації їх немає зовсім.

Підводячи підсумки, підкреслимо, що реформа аграрної освіти є потрібною та невідкладною. За результатами аналізу запропонуємо наступне:

1. Популяризацію роботи у сільському господарстві, зокрема, інженерно-технічних професій, робіт-

ничих професій, балансування попиту, престижності та оплати за всіма професіями національної економіки.

2. Приведення у відповідність структури та кількості ВНЗ та профтехучилищ, забезпечення більш швидкого розвитку системи професійної освіти порівняно з вищою.

3. Удосконалення механізму набору студентів для аграрних навчальних закладів, зокрема через заходи професійної орієнтації.

4. Запровадження на постійній основі тристоронньої співпраці навчальних закладів, студентів і сільгоспідприємств через участь працедавців у формуванні змісту навчання.

5. Введення дієвої виробничої практики для студентів.

6. Запровадження обов'язковості періодичного стажування науково-педагогічного персоналу на провідних підприємствах галузі.

7. Систематизація рівнів підготовки в аграрних навчальних закладах.

8. Максимальне об'єднання наукових і дослідницьких робіт на всіх ланках – профтехучилища, ВНЗ, дослідницькі установи та підприємства.

9. Створення системи гідного заохочення інноваційних розробок у галузі сільського господарства.

10. Стимулювання виробничого сектору АПК до проведення науково-дослідницьких робіт на базі сільгоспідприємств.

Вважаємо, що освітянська реформа може стати дієвою за умови узгодження її з Програмою розвитку українського села, що перебуває на стадії розробки. Ці реформи можуть виступити в ролі замовників і контролерів одна одної. Освітянська реформа виявлятиме потребу в нових робочих місцях, належних умовах праці і соціальних гарантіях для випускників навчальних закладів. Соціально-економічна – загострить потребу в кваліфікованих фахівцях і робітниках. Зокрема, Мінагрополітики розпочало реалізацію проекту «Нова сільська громада», згідно з яким визначено п'ять пілотних сільських територій у різних регіонах України, які мають стати зразком сталого розвитку, що вимагатиме відповідних змін у сфері аграрної освіти і науки.